

Сёнтёрү ялавё

Муркаш район хаҗачё

1944 сұлхи су уйахён 5-мёшёнченпе тухать

70 (8031) №

Юн кун, 2012 сұлхи авён (сентябрь) уйахён 12-мёшё

Хакё ирёлкё

Вырма-2012

Конкурс малалла пырать

Вырмана хутшанакан механизаторсем хушшинче конкурс малалла пырать. Августан 30-мёшё – сентябрён 5-мёшё тапхяр итогёсене пётёмлетнё.

1-мёш вырәна Суворов ячёпе хисепленекен хуҗалары Радонеж Кузнецов комбайн экипажне панә. «Акрос-530» маркәллә комбайнпа 103,4 условнай тонна тырә сапса тешеленё. **2-мёш вырәнта – Болислав Никитин экипажё.** «Вектор-410» комбайнпа 96,4 условнай тонна тырә вырнә. **3-мёш вырәнта – В. Бархаткин хресчен (фермер) хуҗаләхөнчи Владислав Бархаткин экипажё.** «Дон-1500» комбайнпа 83,8 условнай тонна тырә пухса илнө.

Җак кунсенче сөнтөрүсёсене 1000, 800, 500 тенкё премисем илме свидетельствасем парасҗё.

Пысак спорт

Виҗё ылтән медаль

Лондонра иртнө Паралимп ваййисенче виҗё хуҗчен ылтән медаль сөнсе илнө Елена Ивановна Чаваш Ен Пусләхё Михаил Игнатёв саламланә. Спортсменка сирёп сөнтөрүсөмпе сёр-шыв чысне тивёслө хуҗтөленине паләртнә. Хайён ситөнөвөпе Елена Иванова Чаваш Енре пуранакансемшён тёлсөх пулса танине каланә.

24 сұлти Елена Иванова (тренерё – Раҗсөйён тава тивёслө тренерё Валерий Васильев) Паралимп ваййисенче медаль сөнсе илнө пёрремёш чаваш пулчө. Аса илтеретпёр, сентябрён 1-мёшёнче Елена 200 метрлә дистанцире, сентябрён 4-мёшёнче Раҗсөй командин йышёнче эстафетара хушанса 400 метрлә дистанцире, сентябрён 8-мёшёнче Т36 класан 100 метрлә дистанцийёнче тупашса ылтән медальсем сөнсе илме пултарчө.

Чаваш Енён влаҗ органёсен порталёнчен.

Кубок Калайкассисенче яланләхах юлчө

Иртнө шәмат кун, сентябрён 8-мёшёнче, район хаҗачён парнисене сөнсе илессийён сәмәл атлетика эстафети иртрө. Унта пурё 28 команда хушанчө.

Ватам шукулсен командисенчен Калайкассинчи шукулан команди мала тухса куҗса сүрекен кубока хайсенче яланләха хаварма пултарчө, хаклә парнене тивёсрө. Төп шукулсенчен вара кәҗал та Шетмөпүссем паләрчө – куҗса сүрекен кубока иккёмөш хуҗ сөнсе илчөс. Ёҗ коллективсөнчен «Районти ачасемпе сәмрәксен спорт шукулё – «Сывләх» ФСК» команди мала тухрө. Амартусем пирки төплөнрөх – ситес номерте.

Фермәсенчи кёр кунёсем

Хастар хёрарәмсем

Сөт сәвассипе сұлленех малтисен йышёнче пулнә «Свобода» хуҗаләхри Каишаши сөт ферминче ёҗлекенсем хальхи вәхәтра сарайсене хөле хатёрлессипе тимлөсө. Продуктивләх та пөчөк мар: **таләкра кунта кашни ёне пуҗне ватамран 14 килограма яхан сөт сәвасҗө.**

Усөм сүлө сүнче ёне сәвакансен тәрашуләхө те иккёмөш вырәнта мар. Акә пөлтөр җак коллективри Елена Алексеевна Кириллова доярка (сән үкерчөкре сылтәмра) хайён ушкәненчи кашни ёнерен 5 пин килограмм ытла сөт суса илме пултарнәччө. Унан юлташёсем те җак

усөм чиккинчен ытла катара тәманччө. Сулахайран сылтәмалла эсир пөрлехи үсөмре хайён түпи пуррине те пытарман Алина Геннадьевна Ишакова ёне сәвакана тата техник-осеменатора, ёне пуҗне тивекен ватам сәвәма районан ватам кәртәвөёнчен ирттернө Светлана Вячеславовна Анисимовна, Маргарита Геннадьевна Петровна, Майя Ивановна Майоровна кураатәр. Нихәшөн те ёне сәвас ёҗ стажө пөчөк мар. Ёҗченсен тәрашуләхө кәҗал та ёҗ кәртәвөё начар пулмасса шантарат.

А. БЕЛОВ сән үкерчөкө.

Ача сачёсенче черетсем пулмалла мар

Августан 31-мёшёнче республика Пусләхё М. Игнатёв ёҗслө сұл сүревпе Патәрйелөнче пулнә. Унта вәл 240 вырәнлә сөнө ача садне тата 38 хваттерлө сөнө сурта уснә сөре хушаннә.

Саванәслә лару-тәрура Михаил Игнатёв юлашки 20 сұл хушшинче пөлтөр кәна сөнө ача сачёсем хәпартма пусланине асаннә. 2012 сұл вёслениччен республикара 12 ача сачө хута яма паләртнә. Вёсенче пурё 2230 ача валли вырән пулмалла. Шукулсенчи пушә пүлёмсене усә курса 39 ушкән усма паләртнә. Унта вара 975 ача вырән тупө. 2012 сұлта республика бюджетёнчен җак ёҗсене пурнәслама 278 миллион тенкө уйәрнә.

Җапла вара сұлталәк сураран пусласа виҗё сұл тултарнә ачасене садика сүреме майсем ытларах пулаҗсө: садиксенчи черетсене пөтерме пулать.

Пирён районта паян ача сачёсене сүрес текенсен черетсөм пур. Район администрацийён вёрентү пайёнчен пөлтөрнө тәрәх ашшө-амәшөсөм пурө (август уйахёнчи цифрәсем) сұлталәк сурәчченхи 230 ачана садика вырнаҗтарма ыйтса заявленисем сьрнә, сұлталәк сураран пусласа 7 сұлчченхисем – 174 ача черетре.

Муркаш салинче кәна сұлталәк сурәчченхи 108 ача черетре, сұлталәк сураран пусласа 5 сұлчченхисем – 79 ача. Асла-раххисене пурне те ача са-

чөсене сүретөсҗө. Моска-кассинчи ача садёнке пөлтөр хушма ушкән йёркелерөс пулин те паян унта сұлталәк сураран пусласа 7 сұлчченхи 22 ача садикра вырән пуласса кётет. Мән Сөнтөрти лару-тәру сивөч: сұлталәк сураран пусласа 7 сұлчченхисем пурө 47 ача садика сүреймөст. «Радуга» (Ярапайкасси) ача садне сүрес текен 25 ача та «черете тәнә».

Хальхи вәхәтра Муркашра 60 ача вырнаҗмаләх ача сачө тәвассипе реконструкция ёҗсөм пусланнә. Ана «Мера» чикёллө явалләхлә пөрлөшү пурнәсла-ть. Килөшү тәрәх юсав ёҗсөсене кәҗалхи декабрь вөҗсөнче пөтермелле.

Н. НИКОЛАЕВА.

Йывәрләхсене пәхмасәр

Санталәк кәларса тәрәтнә йывәрләхсене пәхмасәр уй-хирти ёҗсөм малалла пыраҗсө.

Ёнерхи куна тырә-пулә 10303 гектар (80 процент) сүнчен пухса кёртнө. 17795 тонна тырә пүлмөне көнө, ватам тухәҗ гектартан – 17,3 центнер.

Вырман лаптәксем ытларах «Свобода» (509 гектар), «Ударник» (236), Чапаев (185), Мичурин яч. хис. (308), «Бездна» (265) хуҗаләхсенче.

Вырмара 34 комбайн, тырә типөтөкен 4 машина тата тырә тасатса типөтөкен 10 комплекс ёҗлет.

Районти 7 хуҗаләхра сөр улми кәла-

раҗсө. Лартнә 1000 гектартан 45 гектар сүнчен кәларнә. 1305 тонна сөр улми пуҗтарса кёртнө. Ватам тухәҗ гектартан – 184 центнер.

Хуҗаләхсенче сөр улми кәлармалли 22 комбайн тата 27 копалка пур.

Кәларман лаптәксем ытларах «Ударник», «ВаСем», Ильич яч. хис. тата «Свобода» хуҗаләхсенче.

Сёртме сухи 1600 гектар тунә.

Планпа кёрхи культурәсем 5517 гектар акса хавармалла. Хальлөхе 3200 гектар (45 процент) акнә. Акма 5282 гектар (95 процент) сөр хатёрленө.

Республикара

«Тыр-пул пухса кёртессе – пөтём халәх ёҗё»

Чаваш Ен Пусләхё Михаил Игнатёв тунти кун Министрсен Кабинечён членөсөмпе, федерация ведомствисен территори органёсен тата муниципалитетсен ертүсөсөмпе катану ирттернө.

Вице-премьер – сывләх сыхлавөпе социаллә аталану министрө Алла Самойлова республика Президентчөн 2011 сұлхи юпа уйахён 7-мёшёнче «Чаваш Республикин ёҗ ветеранө» ят илмелли право пур граждандсен категориясөм сүнчөн кәларнә 90-мөш указне мөлене пурнәслани сүнчен кәласа панә. Паянхи кун төлне ёҗ стажне кура асаннә ята 17615 сынна панә. Вёсенчен 15215-шө (86%) җак сәлтәвпа уйахсөрен уқсан түлев илет, ытисем сәмәлләхлә урәх категориясен шуҗөпе түлев памалли правәна суйласа илнө. Сұлталәк вёслениччен тата 4,5 пин сынран документсөм йышанма паләртәсҗө, сәвна май раштав вёслөннө төле «Чаваш Республикин ёҗ ветеранө» ята тата 22 пин сын илмелле.

Ял хуҗаләх министрө Сергей Павлов ял хуҗаләхөнчи тыр-пула пухса кёртөссөпе сыханнә ёҗсөмпе паллаштарнә. Санталәк сумәрлә тәнәран җак ёҗсен хәвәртләхө чакнә. «Ситөтернө тыр-пула пөтөмпөх пухса кёртмелле. Техника тухаймасть пулсан алө вөҗсөн ёҗлемелле, сынсене явәҗтармалла, мөншөн тесен тыр-пул пухса кёртөсси – пөтём халәх ёҗё», – паләртнә Михаил Игнатёв.

Юбилейсене хатёрленетпёр

Шәмат кун Чаваш Енөн Министрсен Кабинечён Предсәдателө Иван Моторин 2019 сұлта Шупашкара никөслөнөренпө – 550, 2020 сұлта Чаваш автономии облаҗне туса хунаранпа 100 сұл ситинөе уявләссөпе сыханнә мероприятисене хатёрленсе ирттерөс енөпе ёҗлекен ушкәнән черетлө ларәвне ирттернө.

Юбилейсене тивөслө шайра ирттерме хатёрленөси – кәткәс та яваллә ёҗ, республика влаҗсөсен органөсөм ку енөпе Раҗсөй Президентчө Владимир Путин тивөслө указа алә пунә хыҗсәнах ёҗлөме тытәннә.

Министрсен Кабинечён Предсәдателө Иван Моторин паләртнә тәрәх – халө хатёрленү ёҗне сөнө тәрәх пурнәсламалла. Вәл министрөсене федерация уйәракан уқсәна кашни объекта тәвассипө паләртнә вәхәтра уҗамлә сәлтәвпама чөнсе каланә. Ёҗ ушкәнөн членөсөм уявән төп мероприятиёсене ирттерөссөпе сыханнә ытти ыйтәва та пәхса тухнә.

Юбилейсем

Кашниех тимлөхе тивөҗ

Җак кунсенче пирён районти Наталия Петровна Петрова тата Зинаида Ивановна Захарова хайсен 90 сұлхи юбилейсөне паллә турөс. Хальхи вәхәтра ку сұлччен нумайшө пурәнса ситменнине шута илсен 90 сұл вәл сахал мар.

Ватә сынсене саламлама район администрацийён пусләхө Р. Тимофеев та ситнө. Вәл ватәсене сывләх сунса парнесем панә май Раҗсөй Федерацийён Президентчөн саламлә сьрәвөсөне те ситөрнө. Хисөплө ватәсене Чаваш Республикин Патшаләх Канашён депутатчө В. Мидуков та саламласа ырләх-сывләх суннә.

Карамалкәссинче пурәнакан Наталия Петровна паян хайён ывәлөпе кинөн сөмийөпе пурәнәт. 4 мәнук, 7 кёҗсөн мәнук тата кёҗсөн мәнукөн ачи те пур – мөн тери пуан вәл. Зинаида Ивановна вара Каршләхри вәрсә тата ёҗ ветеранөсен интернат суртөнче хуҗтөх тупнә. Унан сөмий – кунти ватәсөмпе социаллә ёҗсөнсөм.

1917 сұлта суралнә Анастасия Гавриловна Петухова патне те җак кунсенче ырә ханасөм пухәнчөс. Вөсен шуҗөнче район администрацийён пусләхө те пулчө. Ростислав Николаевич Анастасия Гавриловнәна 95 сұл тултарнә ятпа саламларө, ун патне те парнепе Президенттан саламлә сьрәвөне ситөрчө. Сентимөрте пурәнакан ватә ёмөрёпөх колхозра тәрәшнә. Виҗө хөр үстерсе ура сөнө тәрәтнә. Унан паян 5 мәнукпа 6 кёҗсөн мәнук. Кинөмей Наташа мәнукөн сөмийөпе пөрле пурәнәт.

Хисөплө ватәсен малаллахи юбилейсене те паллә тумалла пултәр.

Пичете район сайчөн информацийө тәрәх хатёрленө.

Саламлатпәр

Пирён юратнә сыннәмәра – мәшәра, аннене, асаннене, кукама, тәхләчәна – сәрмаҗкасси ялөңче пурәнакан Зоя Сергеевна КРАСНОВАНА тата мәнукне АРИНАНА суралнә кунөсөм ячөпе чунчөрөрен саламлатпәр. Сирөп сывләх, иксөлми телөй, юхан шыв пек вәрәм кунсул, хөвөл пек әшә кулә сунатпәр. Мәшәрупа, ачусөмпе, мәнуксөмпе малалла та сәлла савәнса, пурнәҗ телөйне туйса, хәвән әшшупа пирө савәнтарса пурәнмалла пултәр. Тавтапуҗ сана пуриншөн те.

Салампа: мәшәрө, ывәлөпе кинө, хөрөсөмпе көрүшөсөм, 9 мәнукө, хәти-тәхләчәсөм, тәванөсөм, ял-йыш.

Капиталпа саккун Ыйтнә пек усә курмалла

Интервью

Амәш капиталё синчен калакан саккун 2007 Ҷулхи январён 1-мёшёнчэ вәя кёчэ. Ҷав вәхәтранна РаҶсей Пенс фончён Чәваш Республикинчи уйрәмё 37269 амәш (семье) капиталён сертификатне панә. Сертификата тивёснә телейлё семьесенчен чылайашё апа пурәнмалли сурт-йёр условийёсене лайәхлатнә сёрте усә курасть. Шел пулин те, практикәра сак сертификатан суммине чөрё укқана куқарса тесе саккунсәр майсемпе усә курни те тёл пулат. Е тата пурәнмалли условисене лайәхлатман, анча та ёсе хут синче пурнәсланине кәтартнә тёлсәхсем те пур. Амәш капиталён сертификатёне пурәнмалли сурт-йёр туяннә чухне е ипотекә кредитне саплаштарнә чухне саккун Ыйтнине пурнәсламалла. Мёнлисем-ха вёсем? Кун пирки тёлләрех Росреестр управленийён Чәваш Республикинчи ертүсүн сүмне Ирина ПУДОВАНА каласа пама Ыйтрәмәр.

– Ирина Николаевна, амәш капиталён сертификатне тивёснә семьесен чи малтанах мён пёлмелле? Ҷакна каласа хәварәр-ха, тархасшән.

– Чи кирли сакә: саккунпа килёшүллён амәш капиталёле усә курса туяннә пурәнмалли лаптәк харпәрләха куқарнә чухне обязательнәй йёркепе ашшә-амәшә тата ачисем сине пайланат. Вәл шутра пёрремёш, иккёмёш, виҶсёмёш тата ун хыҶсән-хи сине те – кам «пулаш-нипе» амәш капиталне тивёснә сине те – лаптәк пайёсене кәтартса сьраҶсё. Пүлёме, хваттере ашшён е амәшён харпәрләхёнчә кәна пулинне кәтартса сьрма юрат. Анча та кун пек чухне нотариус патёнчә сьрәплетнә сьру тума тивет. Унта малашнехи утәма паләртнә: сак пүлёме е хваттере семьери кашни сьын сине «пайласси» пирки килёшсе туянаканән (ашшә е амәшә) алә пулни пулат. Саккун тәрәх РФ Пенс фончёнчен амәш капиталён суммине куқарса панә хыҶсән сак

ёсе 6 уйәхран кая юлмасәр пурнәсламалла. Сутуилү договорёпе туяннә пулсан – хваттер туянма юлашки тўлев хывнә хыҶсән (пётёмпех тўлесе татнә хыҶсән) 6 уйәхран кая юлмасәр.

– Ҷак ёсе пурте саккунпа килёшүллён пурнәслаҶсё-и?

– Шел пулин те, саккунпа пәхнә условие пурнәслама пурте васкамаҶсё. Тёлсәх пулнәччә: пирён пата икё ачаллә семье Ыйтупа тухрә. Вёсем икё килёшү тавасшән пулнә – хәйсән хваттерне сутасшән тата пурәнмалли сурт илешшён. Вёсен хваттер докуменчёсене пәхса тухсан акә мён паләрчә: апа амәш капиталё пулашнине туяннә, анча та хваттер амәшён харпәрләхёнчә кәна пулнә. Ҷак хваттере семьери кашни сьыннән харпәрләхне куқарма килёшнине алә пусса сьрәплетни те пур. Апа вара пурнәсламан. Ҷавәнпа эпир хваттере регистрацелессине чарса лартрәмәр, семьён вара сак условие васкавлән пурнәслаҶсепе тәрәшма тиврә. Ҷапла вә-

хәт та тәсәлчә: хваттере туянакан тата пурәнмалли сурта сутакан кётесшён пулмарёс. Условие вәхәтра пурнәсланә пулсан сак проблема пулмасан та пулларатчә.

Пенс фончёнчә ёслекенсенчен акә мёнле тёлсәх пирки пёлтёмөр. Сентёрвәрри районёнчи сакәр сьнран тәракан семье пурәнмалли пүлём туянма займ илнә пулнә. Пүлём лаптәкё – 11,46 таваткал метр, сакә пурәнмалли санитари нормисене тивёсштерменни тўрех курәнәт. 11 таваткал метрлә пүлёме туянса сак пысәк семье хәйсән пурәнмалли условисене мёнле лайәхлатё-ха?

– Саккуна сәпла пәснә тёлсәхсем чылай-и вара?

– Амәш капиталёле усә курса куқман пурләх тёлсәх килёшүсем тавассинчә Комсомольски, Вәрмар, Ҷёрпү, Улатәр тата Ытти районсенчә те саккуна пәснә тёлсәхсем пулнә. Ҷакән пирки сведенисене сьийёнчех прокуратуранә, право сьхлав органёсене ситерёсшә. Ҷав вәхәтрах Пенс фончә те хәй пусарулахёпе суда исксемпе тухат, амәш капиталне куқарса парас ёсе чарса лартат.

– Амәш капиталне чөрё укқана куқарассинчә мёнле схемәсем Ытларак саралнә?

– Мёнле те пулин схемәсене уйрәмән асанма йывәртарак пул. Анча та вёсем пур. Акә мён каласа хәварасшән: саккунпа килёшүллён амәш капиталне усә курса сурт-йёрте сьывә тавансенчен туянма юрамасть. Телёр майлә каласан семье хәйсән аслашшә-аслашшён хваттерёне е пиччеш-аппәшёсен хваттерёне лаптәк пайне ту-

янма пултараймасть. Килёшү тавакансем хушшинчи таванла сьхәнүсем килёшү тусассән тўрех паләраҶсё.

Капитала тўрремёнех чөрё укқана куқарни те тёл пулат. Пёрре сәпла пирён управление пёр семье пурәнмалли сурт-йёр туянма документсем тәрәтрә. Уқса куқарса панә хыҶсәнәх вара килёшөвө пәрахаҶсларёс. Ҷак семье саккуна хирёс кәйнинне чухларәмәр. Сьийёнчех право сьхлавён органёсене, Пенс фондне те тёлсәхе тёрёслемө Ыйтса Ыйтупа тухрәмәр.

– Амәш капиталне чөрё укқана куқаратпәр текен пёлтерусем таста та сакәнса тәрәсшә-сөке-ха. Сакунсәр майпа сак укқана алла илесси вәйлах астарат вёт...

– Сьынна улталас тёллөвө сакса хуна пёлтерусем чылай. Вёсене пурне те ёненсен... Малтан амәш капиталне пёр-пёр кооператива куқарса паратпәр, хыҶсән сурт-йёрте сәмәлләнәх туянма пулат, тесе улталаса сьраҶсё. Ҷакән евёр пёлтерусенчен айккипе иртмелле. Чи малтанах – амәш капиталён хуҶи хәй те саккуна пәснәшән уловлә йвапләх тытнәран. Вәл преступлени тума хушшәннә сьын пулса тәрәт. Ҷитменнине тата капиталла чөрё укқана сине куқарнә чух унән пёчөк мар пайёпе сьв пуллашма тивет: апа займ панә организаци ййтат. Вёсем вара вунвун пин тенкә чухлех комисси шутласа парәсшә.

Ҷавәнпа та амәш капиталёле саккунпа пәхнә пек усә курмалла: ачасене вёрентме те, лайәх сурт-йёр туянма та.

– Каласушән тав.
М. ИВАНОВА.

Редакци почтинчен

Ача сураттарасси – ответлә ёс

Мён тавән, йывәр-и, сәмәл-и, анча та хәрарәма пурнәсра чөри айёнчә пепке төвөлеме пүрнә. Ашшөпе амәшөшён сурт төнчене ача килни – чи савәнәслә та пёлтерёшлө самант. Ҷак саманта нумай кётмелле: тәхәр уйәх ачан сьвләхне упраса сьурессе тәхәр кун мар вёт. Самант вара чән та савәнәслә пултәр тесен тухтәрсен канәшөсенчен пәрәнмалла мар.

Нумаях пулмасть эпё виҶё ача амәшө пулса татәм. Унчөн больницәра темисе те вьртма тўр килчә. Врачсен тәрәшулахёпе пепке сьыва суралчә. Ҷавәнпа та эпё С. Васильёванә, Н. Лобачёванә, уйрәмри акушерсене пысәк тав сәмахә каласшән. Вёсем – ыра кәмәллә сьнсем, кашни хәрарәмпа каласма ашә сәмах туҶсшә. Амәшөпе пепки сьвләхлә пулччәр тесе чунран тәрәшәсшә. Вёсен ёсә сьв тери ответлә та йывәр. Вунә хәрарәм – вунә төрлө сьвләх. Врачсем вара кашни хәрарәмән сьвләхне пёлсе тәрса пирённе пёрле савәнәсшә те, хурланаҶсшә те. Вёсен телёр чухне сёрле те лапкә сьвәрма май килмест. Ача сураттарасси – сьынна пурнәс парасси-сөке-ха вәл.

Хаклә медицина ёсченёсем, сире сак йывәр ёсрә чәтамләх, сьвләх, аһәсу, вәрәм ёмөр суна-тәп. Сирён умра пуҶ таятәп. Ёсрә яланах савәнмалла пултәр. Ҷакән валли сәлтавө те тупәнсах пытәр: ачасем тата нумай суралччәр.

А. ЯРУТКОВА.

Тойкилтө ялө.

Куршөре

Кушак хула талисманё пулса тәчө

Чәваш Енпе Мари Эл тахсантанпах туслә пурәнәсшә. Пирён республикәсем хушшинчи экономика сьхәнәвёсем те сьрөп. Ҷакна лавккасен сентрисем сьинчи тата пасарти тавар та сьрөплетме пултәрәт: Йошкар-Ола тата Звенигово хулисенчен кўрсе килнө кәлпасси, качака сөчө, кайәк-көшөк ашө тата йтти те. Ҷул сьинчә те «Йола» тесе сьрнә автофургонсене час-часах курма пулат. Мари Элти промышленноҶ таварёсен куравёсем те пирён патра час-часах иртеҶсшә. Республикан хәш-пөр районёсем, вәл шутра Муркаш районё те, Мари Элпа кўршөллө вьрнәсшә те сьывәхлатат. Ҷавәнпа та кўршө республикәра тавансемпе юлтәшсем пурәннинчен те тёләнмелле мар.

Мән Сентёрте пурәнәкан В. Бочкарева художник (малтан шкулта рисованипе черчени урокёсене ертсе пынә) та сак сулла Йошкар-Олара пулса курчө. Валентина Константиновна сул сьуреврен чылай сән ўкерчөк илсе таврәнчө. Вёсем сьинчә сәв хәтлә хулари илемлө вьрәнсенө сәнланә. ХыҶлә сак сьинчә саркаланса ларакан кушак скульптурипе юнашар тунә сән ўкерчөкө пәхма вара уйрәмах интереслө. Ку паләка Мари патшаләх университетчөн төп сурчө умёнчө туса лартнә. Пёлтөр июнён 24-

мёшөнчә уснә. Ҷакән пек паләк тавас шухәша республика пусләхө Леонид Маркелов панә пулнә. Паләкән ячө «Йошкин кот», Йошкар-Ола хула ячөпе пёр пекрөх илтөнөт. Уйрәм сьыннән проекчөпе меценат пулашу панипе кушака Хусанта шәрәтса тунә, кайран Мари Элән төп хулине парнелөнө. Паләкән авторёсем – Сергей Яндубаёвпа Анатолий Ширин. Паләка төрлө енлө аһланма пулни пирки вьрәнти хаҶат-журналта саҳал мар сьрнә.

«Йошкин кот» тени тахсантанпах пьрат. Кётмен сёртен мөншөн те пулин тёләнсе савәннә чух е тата шелленине паләртнә чух каласшә. Пулса иртнине шүлтлө майпа пёлтерни пулат сакә.

Йошкар-Олара «Йошкин кот» паллә паләк пулса тәчө. Халө акә унпа юнашар ларса унән сәмсине ачашласа илни те ёмөте пурнәсланма пулашәт теҶсшә. Студентсем сессе умён кушакән сәмсине кунён-сёрёнех ачашлаҶсшә.

Ҷакән майлә паләксене йтти хуласенче те тавасшә. Шупашкарта, сәмахран, Остап Бендерпа Киса Воробьяниновән фигурисем пур. Вёсемпе юнашар та асанмаләх сән ўкерёне пулат.

Т. ВЕРЕНДЕЕВА.
Шупашкар.
Сән ўкерчөкө: В. Бочкаревапа унән хөрө те кушака ачашларёс.

Полице хроникинчен

Аварисем пилөк сьын пурнәснө татрөс

Район территорияёнчи сулсем сьинчә иртнө кунсенчә пулса иртнө аврисенчә пилөк сьыннән пурнәсө вәхәтсәр татәлчө.

Акә августән 28-мёшөнчә ирхине федераллә трасса сьинчә хәрүшә авари пулса иртрө. Умра пыракан машинәран иртсе тесе сәмәл машина хирёс килекен транспорт речө сине тухат. Унта пыракан йывәр тив ванинне сәпаннәран кювета сикет. Сәмәл машинән пассажирё йывәр сурансенө пула вьрәнтах вилсе каят.

Икө кун маларах Атәл-Вәрәмөй сул сьинчә инкек тухат. Хәйсән машинине йтла та пысәк хәвәртләхпа «хәваланә» водител кёске самантрах руле «сухатат»: машинәна тытса чараймасть. Инкек вёсө – кювета саврәнса ўкнө машинә тата сарәмсәр вилнө водител.

Унчөн маларах вара Муркаш – Хорнуй – Платкасси сул сьинчә телёр машинән водител вилсе каят. Кювета сикнө сәмәл машина йывәса пырса сәпанәт, машинән малти пайё сунма тытәнәт. Кёске самантрах суләм машинәна пётёмпех хупласа илет...

Августән 31-мёшөнчә «Волга – Гигант – Б. Сундырь» сул сьинчә телёр инкек тухат. Касалапа, тәхәр сехет тёлнелле, Мускава каякан автобус икө сурән сьурекене таптат. Сурән сьурекенсем сул урлә касма юраман вьрәнта каснә пулнә. Автобус пассажирёсене нимён те пулман, вёсем пурте хәрүшсәрләх психихийёпе сьхәннә пулнә.

Сак инкексем тарән шухәша ярасшә. Мөншөн васкәтпәр? Мөншөн тимлөхө сухататпәр? Пётёмлетү туса водителсене уйрәмах ййтса калас килет: сул-йёр правилисене пәхәнәр, тимлө пуләр!

А. ЩЕРБАКОВ,
ГИБДД инспекторё.

Чун-чөререн тав тәватәп

Васкавлә пулашу пүлёмөн аләкө сьинчә сәра сакәнса тәнинө курсан эпё тәна сухатса сөрө ўкетөп. Ҷакна лайәх аставатәп-ха, малалли вара телөкри пек... Умра – шурә, вәрәм коридор. Темшён унән пёр вёсө сёллө сөкленет. Туятәп – унта сәләнәс, ман асапсөн вёсшө. Анча хәрүшә-сөке!..

Ун чухне хам мөншөн вилес килменнине кайран кәна тавсәрса илтө. Мён чухлө сьләх!.. Вилөме пёрмаях асра тытмалли сьинчен, яланах хатёр тәмалли сьинчен саҳал мар вёрентсе каланә эпё чиркүре. Хам вара хатёр мар иккен... Ҷавәнпа коридорпа сьулелле хәпарас вьрәнне (сәпла тунә пулсан тен вилеттөм-и) каялла чакатәп. Те пёр чөптөм вәй сьуккипе таватәп сакна? «Кам та пулин, пулашәр!» – тесе кәшкәрәтәп, сассәм вара хама та илтөмөст.

Тәна көнө пек пулнә самантра сьывәхри палата аләкне усса янинө аставатәп. Пёр арсын тәрәт унта. «Врачсене чөнёр часрах... Вилетөп!» – тилмөретөп апа. Малалла вара те вәл савәтса кайнә мана, те ангелсем сөклесе пынә, те хамах утнә. Куратәп: холра темисө сьын телөвизор пәхса ларат. Хёрринчә лараканнинө: «Врачсене чөнёр часрах. Вилетөп!» – пәсәрхи сәмахсене калатәп та ун сүмне тешөрөлсе анатәп. Кәмәл патраннипе хәсәк тухат. «Юн хәсәт», – тени хәлхана кёрет. Хушәрән сьвләма та чарәнәтәп пулө: «Вилчө, вилчө!» – тесе кәшкәрни илтөнөт. Хам пата пөшкөннө шурә халатлә хәрарәма курсан тин чун кёрет.

– Игнатий атте, мён пулчө?!
Малтан сьлтәмәл сәхсәхма

сөкленет: «Эй Турә, хөрхөн...». Унтан йтәва хуравлама та вәй тупатәп:

– Вёллө хурчөсем сәхса пётөрчөс...

Хурт-хәмәр тытаканән август вёсшө сентябрь пуҶламәшө – хөрү тапхәр. Вёллө хурчөсем су каҶипе пуҶтарнә пыла юхтарса илнө хыҶсән вёсене хәйсене пәхмалла – вәйсәр семье хөл каҶаймасть. Эпө те савәнпа темисө кун хуши хамәрән утарта тәрмашаттән. Анчах...

... ПуҶам кунтәк пек. Сьвләш пүлөннө. Хьрәм, хәснине пулө, тәпәлса тухасла ыратат. Юн пуҶәмә анса ларнә (70-ле 40 тени илтөнөт)... Чөрө юласса сунманччө.

Ҷавән чухне манән ума пөшкөннө шурә халатлә хәрарәм – Мән Сентёрти 2-мөш номерлө район больницин терапи уйрәмөнчә ёслекен М. Пайкова медсестра пулчө. Маргарита Викторовна йывәр лару-тәрура сухалса кайманнипе, апа сьийөнчех алла илнине тата паллах хәйсән асталәхөпе пултарулахне кура мана вилөмрен сәлса хәварчө. Ҷавәншән апа та, ун чухне дежурствәра пулнә М. Васильев травматолога та, хирурги уйрәмөнчә вәй хуракан Т. Колесникова медсестрана та, Л. Волкова санитаркәна та, вызовран таврәнса мана пулашма ёлкөрнө А. Павлова фельдшерпа В. Самушкин водителө те (вёсем васкавлә пулашу парас енёпе ёслөсшө) чун-чөреренчә тав таватәп. Чирлө сьнсенө эмелсемпе уколсем кәна мар, вёсен ыра кәмәлөпе ашә сәмахёсем те сиплөсшө.

Мән Сентёрти чиркү настоятелө Игнатий атте (Суранов).

Салтәрсем бункер сине анасшан

Төрленчөк

Вырма... Сөр сичне өслесе пурәнаканшан, пәрчә акса ана пучахланта-рассишән, кәркунне сөнә сәкәр алла тыгассишән тар тәкнә өсчөншән сакантан яваплә та хумхануллә тапхәр суках пуль. Саванпах өнтә паян районти кашни хушаләхрах өс вәресе кәна тарать. Уяр вәхәтсөнчи өс күнә шусамран шусама пырать. Пурнәс сөнәлөхөсөмпө тан пыракан «Путь Ильича» агрофирма өсчөнөсөмпө та хастарләхә кунран кун үстерөсө, сәнталәкән кашни уяр саманчөпө туллин уса курса вырма өсөсөне вөслөсө пырассө.

– Юлса пьма пирән пәр сәлтава та сук. Ял хушаләхә техни ки сөнә, хәватлә, механизаторсем пәри тепринчен маттуртарах та шанчәкләрах. Ырми-канми өслөсө уйхирте хөвөлпө сил, сүмәр тарашнипө сөклөннө пуянләхән пәр пәрчине та сүхатасшан мар эфир, – хөпөртөсө каласат хушаләхән өс тавакан директорө В. Вязов.

Валерий Ивановичан илөртүллө каласавне итленө май чун хирелле туртәнчө.

сем пурте тивөслө шайри пек туйәнчө И. Васильев, В. Ремнев, А. Алексеев комбайнерсемпө хиртен йөтем сине тырә турттаракан В. Степанов, М. Михеев, М. Киселев шоферсен.

...Агрофирман төп инженерө Геннадий Феликсович Шарапов ситсө тәчө. Ана курсан тепөр комбайнө та вәхәтләхә чарәнчө. Комбайнерсем сөре анчөс. Төп инженерө вөсем хайсем хушинчө шүтлөсө «Вицө Гена» е «Техника Айболичө» теме хәнәнчө. Халәх хушма ятсөне сәлтавсәр памасть. Геннадий Феликсович вөсөне пур сөре та вәхәтра өлкөрмө пултарнипө тивөснө: кирлө вәхәтра яланах кирлө вырәнта вәл. Механизаторсем каланә тарәх ана харәсах висө е ытларах сөрте курма пулать-мөн. Кирек хәш трактор е автомашина мөнлө «сывланине» вәл сассинчөнех әнланать, төрөс диагноз лартать. Техникән чәхәмлакан пайне сипличен та унран уйрәлмәсть вәл.

– Мөнлө пурәнатар? Сирө курманни сур сөхөт та ситрө пулө? – терө вәл машинәран тухнә-тухман ыйтуллән тинкерсө.

түсөмлөхшөн панә награда-сем пек туйәнәтчөс. «Агрөс-580», «Дон-1500Б» комбайнсен штурвалөсөне сирөп тытакан Иван Васильев, Владимир Ремнев, Александр Алексеев түпө «шәрсисөне» ашшән кулса куш хөсрөсө та «сарә тинөспө» малалла ишрөс.

И. Васильев кәсәл вырма өсөсөне пөррөмөш хут хушәнать. 23 сүлхи каччә Чәваш патшаләх ял хушаләх академийөн механизаци факультетөнчө 5-мөш курсра вөрөннө чухнөх «Путь Ильича» агрофирмаөра мастер-наладчик пулса өслөме кәмәл тунә. Тарәшуләхне кура ана түрөх Канадәра туса кәларнә «Бюллер» трактор шанса панә. Иртнө сур акирө пит маттур өслөнөрөн вырма ситсөн ана хушаләхә сөнөрөн кирлө «Агрөс-580» комбайнла өслөме ыйтнә. Шанәса түррө кәларса өслөт Ваня. Сентябрьөн 1-мөш эрничин өс кәтартәвөпө вәл районти комбайнерсем хушинчө чи мала тухрө.

Владимир Ремневпа Александр Алексеевән комбайнер стажөсөмпө вара 25–30 сүл. Саша 2002 сүлхи вырмара «Енисей» комбай-

Кун қас өннелле суләнәнчө өнтө. Пөлөтөсө хысчөнчө вәхәт-вәхәтпә кураннә хөвөл ыра қас сунса паянләхә па-чәхә сухалчө. Қасаләкри юлашки пучахсен пәшәлтәтәвнө итлөсө юлас тенөн түперө саврака уйәх куранчө. Тавраләхә қасхи шусам хитрелөтмө тытәнчө. Апла пулин та хушаләх уй-хирө шәпланма шутламәсть та. Унта тәттөмлөхө фарәсен сүтипө парәнтарса икө «хир карапө» мәнәслән шәватө. Юлашки гектарсем сичне урпа сәпса тәшөлөссө. Вөсөмпө патнө тырә турттаракан автомашинәсөм пәрин хысчән тепри ситсө тәчөс. Акә «Агрөс-580» төсө сырнә комбайн тулли бункерне пушатма чарәнчө. Шнөк айне пырса тәнә машина кузовө сине ылтән тырә тәкәнма пусларө. Төсөпө кәна мар ылтән вәл. Сөр өсчөнө ана туса илөсшөн мөн чухлө вәй хунипө виссөн унән хакө уйрәмах үсет.

Сәк самант мана чөппинө тәрәнтаракан кайкә аса илтерчө. Тулли тиөннө машина, сисө тарәннә чөпө амәшөнчөн уйрәллә өвөр, вырәнтан йывәррән хушқалчө та қашт вәхәтран қаллөх пушә кузовпа таврәнма шантарса йөтем өннеллө вәскарө.

Вырма самантләхә та ләпланма памасть. Кунта пурте төрөслөнөт: пөлу та, техникәна әнланнө та, әсталәх та, саврәнәсуләх та, өслөкөсөн кәмәлө та. Сәк-

– Апат тарәх, – хуравларө комбайнерсенчөн пәри.

– Эппин лайәх төсө шутләпәр. Пирөн Маргарита Саптеөвәпа Раиса Ремнеөпа поварсем хатөрлөнө апат хырам хысчән хай чупать вөт? Әслөкөсөнө кирек хәш уйра та шыраса тупать. Сәпла мар-и? – ыйтуллән тинкерчө комбайнерсөне инженер.

– Сәпла, – пәр сәслән килөшрөс пурте. – Сиплө апат кәмәла сөклөт, вәй хушәшать.

Төп инженер йөпө-сапана пәхмасәрах өсөмпө калқал пынишөн савәнса сөртмө сухи тавакан тракторсем патнө вәскарө. «Хир карапөсө» сарә урпа пуссинчө малалла саврәм хысчән саврәм тума тытәнчөс. Вәскарөсө механизаторсем. Авән уйәхөнчи сывләм иртерөх үкөт тата нумайрах выртать.

Акә комбайнөсөм урпа пуссин хөррипө тепөр хут саврәнчөс та сәлтәр сүлө өннеллө вырса кайрөс. Сәлтәр сүти кабинәсөн чурөчисөм сине үкөс чәрсәррән выляма пусларө. Ахәртнөх бункерөсөм сичне вырән йөшәнма вәскарөсө вөсөм. Вырма паттәрөсөн кәкәрөсөм сине та орден пулса анасшән-ши тата? Эфир сәмрәк чухнө комбайнөсөн бункерөсөм сични сәлтәрсөне шутләса хәшө ытларах тырә вырса илнине пөлөттөмөр. Пирө вөсөм комбайнөсөнө сирөплөхөшөн, комбайнерөсөнө тарәшуләхпа

нпа район чөмпюнө та пөлнәчө. Әс паттәрөсөм вырмари сүмәрлә сәнталәкә хресчөн әсталәхнө тепөр хут төрөслөнө, сәкәр хакнө лайәхрах туйтарни төсө хакләсчө.

Сәпла, черөтлө вырмара пөрлөхи вәйла кал-кал өслөсчө «Путь Ильича» агрофирмаөра. Кунти машинәпа трактор паркө техникәпа та, өслөкөсөмпө та сөнөлсө тата сәмрәкланса пырать. Сәмрәксөне шанәсчө агрофирмаөра. Вәтәр сула та ситмен И. Гурьөв, А. Сергөев, Е. Гаврилов, С. Гурьөв хәватлө та сөнө тракторсөне тухәслә өслөттерөсчө. Вөсөнчөн қашт сөс әсләрах О. Никитин, А. Александров, А. Бычков өсри төслөхөсөмпө ытиссөне хавхалантарөсчө. Вицөсөмөш төсеткө урлә тинтерөх кәна ярса пуснә Г. Шарапов төп инженер та малалла питө хәюлән ләхать. Машинәпа трактор паркнө вәл уя пөррө тухнөпөх вуннәна яхән төрлө өс тавакан техникәпа пуянлатма өмөтлөнөт.

– Вөсөмпө сөр анне та сахалрах таптанчөчө. Сөрмөлли-сунтармалли материалсөм та чылай перөкөтлөнөччөс. Әс пуләләхө үснө пулөччө, – пөлтерөт хайөн төллөвнө Геннадий Феликсович.

Мөнөх, пархатарлә өмөт ситсө пытәрччө.

Н. ЗАХАРОВ,
Рацсөй журналисчөсөн союзөн члөнө.

Следстви пайөнчөн пөлтерөсчө

Аләк сөмөрсө пүрте көрсөн...

2012 сүлхи сү уйәхөн 29-мөшө тата 30-мөшө. Сәк икө күнөнчө та район сүчөн судий С. Трихалкин өртсө пьнипө суд ларөвөсөм иртрөс. Суд өснө патшаләх әйәплавси пулса Муркаш район прокурорөн сүмө Ю. Семенов тата әйәпланакансен хүтөлөвси В. Иванов адвокат хушәнчөс. Иккөшөнчө та суд приговорө сирөп пулчө. Мөнпө әйәпа көнө-ха Шупашкарта пурәнакан 28 сүлхи сәрмәс тата 35 сүлхи Муркаш өн каччи? Пәхса тухар-ха вөсөн «өсөсөнө» йөркөпө.

Эрөх сүнна самантрах төрөс султан пәрнине пурте пөлөтпөр. Паянхи қаласу та савән пиркиөх. Марий Эл Республикинчө 1974 сүлхи нарәс уйәхөн 13-мөшөнчө суралнә Борис (ятнө уләштарнә. – Рөд.) та юлашки вәхәтра «симөс сөлен» тыткәнөнчөн тухаймарө. Мәшәрө та, сүл ситмен ачи та сәмрәк арсышән сәк күнсөнчө пөлтерөслөх пулмарөс. Төрөсөсипө қаласан аса илнө-ши вөсөм пирки Борис алла черккө тытсан? Иккөлентерөт. Сөмө пирки шутланә пулсан вәй пиртискер кәнтәр күнөнчө ют сүн килнө көрсө телевизор вәрлас өмөтлө пулмөччө та пулө. Анчах...

Малтанхи күн тата ирхинө өснө эрөх мухмәрө тухма пусласан тата көсөре тепөр черккө валли уқса сүккинө әнланса илсөн Борис япала вәрласа уқса тума май пуринө шухәшласа қаларать. Анчәх кәнтәр күнөнчө сүтса уқса тумаләх япалана әстан илмөллө-ха? Мухмәр сөмөрөкөн пуспа сәкскер Ойкас яләнчи В. Карлов (хушәматнө уләштарнә. – Рөд.) хушаләхөнчө кәнтәрла никам та сүккинө тата унта хайнө майлә «Витязь» төслө телевизор пуринө аса илет. Алла илсөн лайәхчө-та-ха сәкна, анчәх кил хуши кән-

тәрла пүрте питөрсө хәватрө та мөн тумалла? Сәкә аслә сөр сичнө вәйли сүккә этөмран төсө сәвәс төрөсөх шәрқаланә. Борис та сәк сәвә йөркисөнө өнөрлөсө пөррө төллөнө килө чүрөчө рами илсөх көмө төллөв лартать: мөн хәрас – кәнтәр күнөнчө хуши килтө савәх сүк-и! Шутланә – тунә. 14 сөхөт төлөнчө сәккунсәр йөркөпө пуяс өмөтпө «симөс сөлен» минрөтнө арсын хай шутланә пекөх куш хунә сүрта чүрөчө рамине қаларса көрсө телевизор йәкәртса тухать. Анчәх тәватә пин төнкө таракан хатөрө сүтса эрөх өсмөлөх уқса тәвәй-мәсть вәл сүв күн. Килө таврәннә кил хуши сәккунсәр хәна өснө асәрхәса йөркө хуралсисөнө чөнсө илет. Анкәминкө пуслә арсын нумай йөр хәварнә иккөн. Сәпла вара полици сотрудникөсөмпө Борисән «өснө» сәмранрах тарә шыв сине қалартәмәр. Хайнө та рөшеткөллө пөлөмө тытса килтөмөр.

Следстви өснө ирттернө хысчән Борисән сү уйәхөн 29-мөшөнчө район сүчө уннө тәмалла пулчө. Вәрә өсөшөнөх унән сәк сүлхи ака уйәхөн 18-мөшөнчө Шупашкар хулинчи Калинин район сүчөн әйәплавө та пулнә. Сәв вәхәтрах пурәнакан вырәнтан йөркөллө характеристика пулнине, сөмьөрө сүл ситмен ача пуринө, хай врач-психиатрпа врач-нарқолог патөнчө учөтра тәманнине шута илсө суд ана ку хутөнчө та ирөкрөн хәтармасәрах юсанма пултарө терө. Борис тунә «өсө» РФ УК 71 статийпө тата 69 статийн 5-мөш пайөнчө пәхнә әйәплавсөмпө суд 28 сүлхи «паттәра» штраф түлөттерөсөсө 2 сүл та 15 таләкләхә условлә йөркөпө ирөкрөн хәтарма йөшәнчө. Кунпа пөрлөх ун төлөшпө район сүчө РФ УК 73 статий-

ипө килөшүллөн пөр сүл та 6 уйәх төрөслөв тапхәрө сирөпөлтөсө хәварчө. Вәхәт пур. Тәна көрө-ши Борис?

Эрөх ыра тумәсть тени ака уйәхөн 15-мөшөнчө Хунтәкассинчө та түррө килчө. Сәв күн 21 сөхөтрө хярә шөвөкпө «сүтә» өмөт тупнә 30 султан иртнө, аслә пөлүллө, унчөн судпа әйәпланман, юлашки вәхәтра ницә та өслөмөн, сөмьөллө (пөчөк ача пур) Кирилл (ятнө уләштарнә. – Рөд.) пөчөк пөпкшөн «ыра төслөх» пулас өмөтпө хайсөн яләнчин пөр сүннән пүрт сәрине ватса унән сүртнө сәккунпа пәсә көрсө 2002 султа қаларнә 3 пин төнкө таракан «Горизонт 21А20» телевизора «прихвәтизацилөт». Анчәх төплө тәвәймәсть вәл хай «өснө»: телевизорән сөнө хуши пирки қалакан йөрөсөм пүртрө нумай юласчө. Вөсөмпөх вәрра шалти өссөн пайнө хай ирөкөпө «сәвәтса пычөс».

Кирилл төлөшпө пулса тухнә лару-тарәва төрөс хак парса район сүчө арсынна РФ УК 158 статийн 3-мөш пайөнчи «а» пунктөнчө пәхнә преступлөниө тунә төсө йөшәнчө. Сәкәншән ана штраф түлөттерөсөсөх пөр сүл та 6 уйәхләхә условлә майпа ирөкрөн хәтармалла турө. Кунпа пөрлөх район сүчө ун төлөшпө РФ УК 73 статийпө килөшүллөн 10 уйәх төрөслөв тапхәрө сирөпөлтөсө. Әс көчө-ши Кирилла?

«Симөс сөленпө» туслаши мөн патнө илсө пынине куртәмәр өнтө. Апла пулсан сүнсөн иккөкөсөнө курса ытиссөн сәк султан пәрәнәсчө. Сәвән чухнө сөс эфир ыранхи куна ыра шанчәкпа пәхайратпәр.

А. ЧЕРНОВ,
следователь.

Ырә чунлә тухтәрсем

Пирөн пата сүрацсө

«Сывләх пулсан пурәнма пулать», – тетпөр нумай чухнө. Сәкән пек қаласа эфир хамәр сывләхә хисөплөниө, уншән вәй ситнө чухлө тарәшнине паләртатпәр.

Пөр шутласан чир-чөр тени сүннән уләпә көлөткнө та, унән хитрө сән-сәпатнө та, пурнәсләнә өсөсөнө та, суйласа илнө профөссинө та пәхса тәмәсть. Чир-чөр тени этөм ура сичнө сирөп сүрөнө самантрах пөр көтмен-туман сөртөн ярса илет та савә-нәслә вәхәта төксөмпөтсө хурләхпа пусәртать. Пытармәпәр, чылай чухнө сывләхә упрәсси хамәртан нумай килөт. Чир хавшәтсан вара эфир пурте сәләнәса тухтәрсөнчө шыратпәр.

Пөррөмөш ыратусөм паләрсән әста қаятпәр-ха? Паллах, ялти акушерпа фөльдшөр пунктөсөнчө сывләх хуралөнчө таракан фөльдшөрсөм патнө сүл тытатпәр. Вөсөм пирөтөн кашинишөнөх сывәх та хаклә сывләх хуралсисөм. Пурнәсри чи пархатарлә та яваплә профөссинө суйласа илнө төөс килөт пирөн сывләхшән сөрнө-куннө пөлмөсөсө чуннө парса өслөкөсөм пирки. Әмөчөсөнө сәмрәкпәх медицинәпа сыхәнтәрнәсөрсөм Гиппокрәт сәмахөсөнө әша хывса халәхә сыватма, кирек хәш вәхәтра та этөмөн пурнәснө сыхласа хәварәсшөн юлашки самантчөн тарәшма тупа тунә.

Хамән паянхи сәмахәма өпө хамәр өнчи ялсөнчи фөльдшөр пунктөнчө мөн сәмрәкран вәй хуракан икө фөльдшөрпа сыхәнтәрәтәп. Турай ял тарәхөнчи Сүткүлпө Сөн Хресчөн ялөсөнчө пурәнакансен сывләхнө 1978 султанпа пөр уләшмәсәр Валентина Петровна Егорова пәхса тарәт. Сәк ялсөнчи 250 ытла сын сывләхөшөн яваплә вәл.

Хайөн өмөрөнчө сывләх сыхлавөн сүлнө суйласа илнөскер Шупашкарти медицина училищинчөн вөрөнөсө тухнә (1976 сүл) хысчән малтанах хөр упрәс Турайри участок больничинчө мөдсөстрәра өслөт. Сәкәнта пуянлатнә та өнтө вәл өс практикинө. Тарәшуләх тата тивөслө пөлу кәтартнә хөрө көсөх өвөтләрәх өс шанса парәсчө. Сүткүлпә фөльдшөрпа акушер пунктчөн өртүсө пулса тарәт вәл. Ялти кашини сүншән, каш-

ни ачашән өвөтлә өнтө өнөрхи студентка. Анчәх вөрөнүрө тарән пөлу илнөскер йөвәр өсрөн хәраса үкмөст. Юратнә өсрө күн хысчән күн иртөт, сүлпа сүл уләшәнать – өс опычө үссө пьрать.

В. Егорова шул сүлөсөнчөх үссө ситсөн сывләх хуралөнчө өслөс шутлә пулнә. Сәв өмөтпөх вөрөннө вәл. Ачаллах маләшләх сүлөсөнө паләртнә хөр шул пөтерсөн та унтан пәрәнәмәсть. Паян пысәк өс стажлә фөльдшөр өс күнөсөнө пөррө та мухтава тухәссисшөн ирттермен. Сәвәнпа та кашини тав сәмахөпө тав хутөнчөх ял сүннисөн, өвөтлә өсчөнсөн әшә туйәмө, чунри сәмахөсөм. Сәкна Валентина Петровна чәннипөх тивөсө. Фөльдшөр пунктөнчө вәй хунипө пөрлөх маттур хөрәрәм общөствәлпа өсрөн та пәрәнәс юлман: халәх хушшинчө тәтәшәх сывләх сыхлавө пирки қаласусөм, вөрөнтүсөм ирттернө. Паян та сәк өсө иккөмөш вырәнә хәвармәсть вәл.

– Чиртен сиплөниччөн унран асәрханма сәмәлрах пулнине халәх патнө ситерөс төсө тарәшнә өпө. Паян та әна хам өсөмрө малти вырәнта тытатпә. Хама итлөкөнчө тасасывә пурәннине курапә та вөсөмпө пөрлө савәнәтәп, – терө Сүткүлпө Сөн Хресчөн ялөсөнчө пурәнакансөнө пәхса таракан фөльдшөр.

Валентина Петровна өсөтөшө Ираида Петровна Чернышова фөльдшөр 1980 султанпа Турай ял тарәхөнчи Мән Токшикра пурәнакансен сывләхөшөн өслөт. Фөльдшөр пунктчөн өртүсри Канашири медицина училищинчөн вөрөнчө тухнә. Вәл пәхса таракан лаптәка та 200 яхән кил хушаләх көрөт. Ватти те, вөтти те, фронтөвикө те, өс ветеранө те чылай кунта. Кашини сывләхөпө интөрөслөнөт Ираида Петровна.

– 30 сүл ытла өслөсө Мән Токшик сүннинсөм тәван пекөх сывәх пулса тәчөс. Сәвәнпа та кашини сывләхө маншән пөлтерөслө, – тет кану вәхәтөнчө та ял сүннисөнчөн уйрәлма вәскарәм сывләх хуралси.

Ял сүннисөм те вөсөнө ыра кәмәлөсөмшөн, пуләшма ялан хатөр пулншөн тав тәвәсчө.

Р. НИКИТИН.

Мән Токшик ялө.

